

In vogelvlucht door de Syrische taal en literatuur *

door Edip Aydin

De Syrische Taal

Het Syrisch (Engels: Syriac) behoort tot de Semitische taalfamilie en is een dialect van het Aramees. De geschiedenis van het Aramees gaat terug tot het tweede millennium v. Chr. Het eerste geschreven getuigenis in inscripties stamt uit “de tiende eeuw v. Chr. en de taal wordt nog steeds gesproken en geschreven aan het eind van de twintigste eeuw n. Chr. door verscheidene gemeenschappen in het Midden-Oosten en elders. Tijdens uiteenlopende perioden gedurende deze drie millennia van haar bewezen geschiedenis, werd het Aramees gesproken en geschreven door gemeenschappen van verschillende geloven: door heidenen, Zoroastrianen, Boeddhisten, Manicheërs, Joden, Samaritanen, Mandeërs, Christenen en Moslims” (1).

De meest verwante voorgangers van het Syrisch waren de talen van Palmyra (in het huidige Syrië) en Hatra (in het huidige Irak), beide gesproken in de tijd van Jezus. Ondanks dat de Aramese bevolkingsgroepen werden overheerst door Griekse en Parthische (Perzische) heersers bleef het Aramees in gebruik bij hen in Syrië en Mesopotamië. De meerderheid van deze Arameeërs omarmde later het christelijke geloof en, ondanks dat er daarna nog wel heidense inscripties (2) en een aantal heidense geschriften (3) zijn gevonden, is het Syrisch voornamelijk een christelijke taal – een medium voor christelijke literatuur en liturgie. Het Syrisch begon als het lokale dialect van Edessa - de huidige naam is Urfa, afgeleid van het Syrische *Urbōy* - het culturele centrum van de Syrische literatuur. De vroegste schrijvers refereerden daarom naar de Syrische taal als *Urbōyo* of *Eddeseens*. De reden dat het Syrisch “came to be adopted as the literary language of Aramaic speaking Christians all over Mesopotamia may in part be due to the prestige enjoyed by Edessa as a result of its claim to possess a letter written by Jesus to its king (of Arab stock) named Abgar the Black” (4). Het Syrisch expandeerde zich geleidelijk vanuit Edessa en werd langs de zijderoute oostwaarts naar Zuid-India en China gebracht door kooplieden en Syrische missionarissen. Vermeldenswaardige getuigenissen van de aanwezigheid van het Syrisch in West-China in de achtste eeuw na Chr. geven de bilinguale stenen inscripties in het Syrisch en Chinees (uit 781) die gevonden zijn in Hsian fu (het huidige Xi’an) (5).

Een van de vroegste teksten in de Syrische taal die een indicatie geeft van de pracht en schoonheid van het Syrisch kan gevonden worden in de prachtige lyrische poëzie van de Oden van Salomo. We citeren hier Ode 40 in het Engels en Nederlands:

“As honey drips from a honeycomb, and as milk flows from a woman full of love for her children, so is my hope upon you, my God. As a fountain gushes forth its water, So does my heart gush forth the praise of the Lord and my lips pour out praise to him; my tongue is sweet from converse with him, my limbs grow strong with singing of him, my face exults in the jubilation he brings, my spirit is jubilant at his love and by him my soul is illumined. He who holds the Lord in awe may have confidence, for his salvation is assured: he will gain immortal life, and those who receive this are incorruptible. Halleluia!” (6)

“Zoals honing van een honingraat drupt en zoals de melk van een vrouw - vol liefde voor haar zuigelingen – stroomt, zo is mijn hoop op U, mijn God. Zoals een fontein haar water gutst, zo gutst mijn hart de roem van de Heer en zo prijzen mijn lippen lof over Hem; mijn tong is zoet van het converseren met Hem, mijn ledematen groeien sterk door het zingen over Hem, mijn gezicht verlustigt zich in de vreugde die Hij brengt, mijn geest jubileert door Zijn liefde en door Hem illumineert mijn ziel. Degene die achting heeft voor de Heer mag gerustgesteld zijn want zijn verlossing is zeker gesteld: hij zal het eeuwige leven verkrijgen en degenen die deze ontvangen zijn rechtschapen”

Oosterse en Westerse uitspraak

Het huidige geschreven Syrisch is wat morfologie betreft bijna helemaal hetzelfde als het klassieke Syrisch van de vierde eeuw. Terwijl de taal wel hetzelfde bleef, ontstonden er twee dialectische uitspraken van het Syrisch, het *Oosterse* en het *Westerse*. Het Oosterse dialect is ouder en wordt gebruikt door de leden van de Kerk van het Oosten. Het Westerse dialect wordt voornamelijk gebruikt door de Syrisch-orthodoxen en de Maronieten. Een duidelijk verschil tussen het Oosterse en Westerse dialect bestaat in de uitspraak van de originele -a (e.g. *bayta* ‘huis’) terwijl het westerse dialect de -a verandert in o (*bayto*).

Syrische schriften

De Syrische taal ontwikkelde ook verschillende schriften. De vroegste Syrische inscripties uit de eerste en tweede eeuwen na Chr. (alle heidense inscripties) gebruiken een schrift dat erg lijkt op het Palmyreense cursieve schrift. Echter, tegen de tijd van de, ons bekende, vroegste manuscripten, uit de vroeg vijfde eeuw na Chr., heeft dit schrift een meer formeel karakter aangenomen, bekend als het *Estrangelo* (afgeleid van het Griekse *strongulos* of ‘gerond’). Het Estrangelo schrift bleef in gebruik tot ver in de Middeleeuwen. In de twaalfde eeuw maakte het zelfs een sterke lokale opleving mee in Tur ‘Abdin. Gedurende de achtste eeuw verscheen er naast en ontwikkeld uit het Estrangelo een nieuw en compacter schrift genaamd het *Serto* (letterlijk ‘een kras, inkerving’). Het Serto is voornamelijk in gebruik bij de West-Syriërs en Maronieten). Een paar eeuwen later zien we bij de Oost-Syriërs de geleidelijke opkomst van een ander distinctief schrift bekend als *Oosters* (*schrijft*) maar uiteindelijk door Europese schrijvers *Nestoriaans* of *Chaldees* schrift benoemd.

Vocalisatie

In de eerste eeuwen van de Arabische heerschappij ontstonden verscheidene vocalisatie-systemen ter ondersteuning van het lezen en articuleren van de klinkerloze Arabische, Hebreeuwse en Syrische schriften. Uiteindelijk ontstonden er voor het Syrisch twee verschillende systemen, één in gebruik bij de West-Syriërs en Maronieten (de zogenaamde Jacobitische klinkertekens) en één in gebruik bij de Oost-Syriërs (de zogenaamde Nestoriaanse klinkertekens). De eerste bestaat uit symbolen afgeleid van Griekse letters, de laatste uit verschillende combinaties van punten.

De scope van de Syrische literatuur

Syrische literatuur bestrijkt zowel qua tijd als qua ruimte een breed bestek. Het is de Syrische literatuur die in het voornaamste gedeelte voorziet van de Aramese literatuur tussen de tweede eeuw en twintigste eeuw. Dr. Sebastian Brock verdeelt de Syrische literatuur uit deze periode in vier distinctieve perioden. Hier volg ik nauwgezet Brock’s opdeling en classificering van de Syrische literatuur.

(1) Het begin, in de tweede en derde eeuw na Chr. Slechts enkele werken zijn ons uit deze periode overgeleverd. De volgende zijn de belangrijkste: *Het Boek van de Wetten van Landen* door een pupil van Bardaisan 'De Aramese Filosoof' (gest. 222); een collectie van lyrische poëzie bekend onder de naam *Oden van Salomo*; en de *Handelingen van de Apostel Thomas*; enkele andere teksten waaronder de vroegste vertaling van de Bijbel (Oude Testament en de Evangelien) (7).

(2) De vierde tot de zevende eeuw (de gouden eeuw van de Syrische literatuur). In deze periode kwamen veel grote schrijvers en uitstekende dichters op met allen grote literaire merites. Om Dr. Brock's woorden te gebruiken "in alle eerlijkheid kan gezegd worden dat het in het Syrisch is dat de beste Aramese literatuur, *qua* literatuur, gevonden kan worden".

In de vierde eeuw verschijnen twee grote schrijvers: Als eerste Aphrahat, "De Perzische Wijze". Aphrahat heeft een elegante stijl en maakt gebruik van zorgvuldig gebalanceerde frases als ook andere technische hulpmiddelen om belangrijke passages te benadrukken. Veel voorbeelden van deze zeer verfijnde proza stijl kunnen gevonden worden in zijn 23 *Demonstraties* die een variëteit van bijzondere onderwerpen bestrijken en vaak inspeelt op Joods-christelijke relaties. Ten tweede de genius Efrem van Nisibis (gest. 373) die zonder twijfel de beste representant is van het vroege Syrische christendom en de grootste is van alle Syrische dichters. Hij combineert op unieke wijze de rol van dichter en theoloog. Efrem heeft een enorme collectie gedichten geproduceerd en er zijn meer dan 500 religieuze gedichten van grote schoonheid en diepzinnig religieus inzicht. Naast een voortreffelijke dichter schreef Efrem ook enkele prozacommentaren op de Bijbel en meerdere narratieve gedichten.

In geen geval is alle Syrische literatuur religieus van karakter. De prozaliteratuur uit deze periode bestrijkt een verscheidenheid aan onderwerpen zoals geschiedenis, geografie, recht, filosofie, medicijnen, astronomie als ook hagiografie, theologie, liturgie en bijbelse interpretatie. Gedurende deze periode waren er veel vertalingen naar het Syrisch, meestal vanuit het Grieks maar ook vanuit het Perzisch (bv. de vroege versie van Kalilah en Dimnah, een beroemde collectie van verhalen en legenden van Indiase oorsprong). Na de Semitische creativiteit tot aan de vierde eeuw wordt de Griekse invloed veel meer merkbaar in de vijfde en zesde eeuw; in proza zijn zowel de stijl en denkwijzen beïnvloed, in de poëzie veel minder. De poëzie is altijd prominent aanwezig geweest binnen de Syrische literatuur als geheel; befaamd onder de dichters uit deze periode is Jacob van Serugh (als pupil) en Narsai (als leraar) die beide verbonden waren aan de beroemde 'Perzische School' in Edessa. In 489 werd deze school op last van keizer Zeno gesloten. Genoodzaakt week de school uit naar het veilige Nisibis in het Perzische Rijk. Beide auteurs produceerden grote collecties van excellente vershomilieën op bijbelse thema's. Daar waar Jacob op momenten met grote mystieke intensiteit schrijft is Narsai meer een didactische dichter. Tussen de uitstekende poëzie van deze gouden periode van Syrische literatuur zijn vele prachtige dialooggedichten helaas anoniem overgeleverd. In deze dialooggedichten voeren personificaties van twee bijbelse karakters in steeds veranderende stanza's (poëtische versvorm) een levendige discussie. De oorsprong van dit genre kan teruggevoerd worden naar het begin van de Mesopotamische literatuur. Tot op de dag van vandaag is het een populair genre.

Op het gebied van de theologische literatuur zijn twee auteurs buitengewoon origineel: Philoxenus van Mabbug (gest. 523) binnen de Syrisch-orthodoxe traditie en Babai de Grote (gest. 628) binnen de Kerk van het Oosten. De eerste was één van de meest opmerkelijke theologen van zijn tijd en een leidende figuur in het Syrisch-orthodoxe verzet tegen het Concilie van Chalcedon (hij vond de vage bewoordingen in de slotverklaring moeilijk verenigbaar met de volmaakte realiteit van de Incarnatie). De laatste was naast abt van één van de belangrijkste kloosters op de Berg Izla (in Zuidoost Turkije) ook een leidende figuur in en een vooraanstaande theoloog van de Kerk van het Oosten. Philoxenus en Babai hebben beide uitstekende traktaten

geschreven over het spirituele leven. Philoxenus biedt in zowel zijn theologische als spirituele geschriften een opmerkelijke mix van de Syrische en Griekse traditie.

De Syrische mysticus, Isaac van Ninive (zevende eeuw) is tussen de vele dichters en theologen ook een vooraanstaande schrijver. Zijn geschriften werden in de negende eeuw vertaald naar het Grieks in het klooster van St. Saba in Palestina. In Egypte ligt de spirituele inspiratie die Isaac verschaft achter de huidige monastieke opleving binnen de Koptische kerk. Ondanks dat Isaac lid was van de Kerk van het Oosten zijn, zijn geschriften in de geschiedenis erg populair geweest en geaccepteerd en worden nog steeds veel gelezen in kloosters van alle tradities. Welke invloed de Syrische mystici hebben gehad op het vroege Sufisme is een vraag die zorgvuldig onderzoek vereist (8).

(3) De periode vanaf het begin van de Arabische heerschappij in de zevende eeuw tot dat van de Mongolen in de dertiende en veertiende eeuw beschrijft Brock als “one of scholarly consolidation and encyclopaedic effort as far as Syriac literature is concerned”. De Arabische invasies sneden de mogelijkheden voor goede contacten met de Grieks-sprekende wereld af, net toen de Syrische cultuur op het hoogtepunt van haar Hellenofilie stond. Het belangrijkste fenomeen van na de Arabische invasie was, voor zowel Arabische als Westerse beschavingen, dat, door geleerden van de Syrische kerken zoals Hunain ibn Ishaq (gest. 873) die werkte in Bagdad (de Abbasidische hoofdstad), de Griekse filosofie, de medicijnen en wetenschap overgeleverd werden aan de Arabische wereld (9).

De twaalfde en dertiende eeuw kunnen omschreven worden als een *renaissance* binnen de Syrische literatuur. De meest beroemde schrijvers uit deze periode van heropleving zijn de patriarch Michaël de Grote, auteur van de meest belangrijke van alle Syrische kronieken (waarin hij ecclesiastische, seculiere en contemporaine gebeurtenissen tot aan zijn tijd vergelijkt), en de Syrische veelweter Gregorius Abu'l Faraj, beter bekend als Barhebraeus (gest. 1286). Gregorius schreef over alle tot dan toe bekende aspecten van menselijke kennis zoals filosofie, de medicijnen, grammatica, theologie, spiritualiteit, wijsheid, humor, geschiedenis en andere onderwerpen (Sommige van zijn boeken zijn verkrijgbaar in Engelse vertaling en zijn boek over de chronologie van de wereld is ook vertaald in het Turks).

(4) Vele westerse geschiedenissen van de Syrische literatuur creëren bij hun lezers de indruk dat de Syrische literatuur in de veertiende eeuw compleet stopte en dat er in die eeuw en daarna weinig meer werd geschreven. Factoren als de Pest zorgden wel voor een diepteniveau in de veertiende eeuw in de geschiedenis van de Syrische literatuur. De Syrische literatuur stierf echter niet uit maar leeft voort in een ononderbroken keten van Syrische schrijvers in proza en poëzie tot op de dag van vandaag. De Syrische literatuur van de moderne tijd bevat verschillende genres van toneelstukken, romans, en poëzie. Omdat er echter weinig van de literatuur uit onze tijd gepubliceerd is (hoewel 'Huyada' in Zweden en het Mor Efrem klooster in Nederland wel elk jaar een aantal werken publiceren) kan er geen juiste beoordeling van de kwaliteit gemaakt worden (10).

Moderne dialecten

Op het informele niveau zijn er altijd verschillende dialecten van het Syrisch in gebruik geweest. *Turoyo*, de bergtaal, wordt nog veel gesproken in het gebied ten zuidoosten van Diyarbakir bekend als Tur 'Abdin. De meerderheid van de sprekers zijn Syrisch-orthodox. In recente jaren is een groot gedeelte van deze gemeenschap geëmigreerd naar Istanbul en West-Europa. Hoewel het Turoyo zijn eigen orale literatuur heeft is het zelden op schrift gesteld (behalve door westerse geleerden (11)). In Zweden is het de laatste jaren wel in gebruik genomen in sommige schoolboeken en in woordenboeken ter gebruik voor immigrantenkinderen van Turoyo-sprekers.

Het andere dialect dat heden opbloeit, is het *Moderne Syrisch* of *Swadaya*, dat gebaseerd is op of het *Urmi* dialect of het *Alqosh* dialect. Swadaya wordt wijdverbreid gesproken en geschreven door de Assyrische en Chaldeese gemeenschappen in Iran en Irak (voornamelijk na 1972 toen het Syrisch officieel erkend werd als de culturele taal van de Assyrische, Chaldeese en Syrisch-orthodoxe burgers). Swadaya wordt ook gebruikt in Azerbeidjaan waar het Cyrillisch als schrift wordt gebruikt in plaats van het Syrische schrift. Tegenwoordig worden het Turoyo en Swadaya gebruikt in radio- en televisie-uitzendingen, tijdschriften literatuur en in de liturgie.

Conclusie

De Syrische taal en literatuur hebben naast een gewichtige rol in de geschiedenis van de christelijke wereld, ook een essentiële dimensie gevormd binnen de culturele geschiedenis van het Midden-Oosten als geheel. Het historische belang van het Syrisch ligt in het voorzien van een culturele brug tussen de beschaving van de (Griekse en Mesopotamische) Oudheid en die van de Aziatische wereld van vandaag.

Noten

* Dit artikel is een vertaling uit het Engels van 'A bird's View of the Syriac Language and Literature' door dayroyo Edip Aydin, de nieuwe bisschop voor het Syrisch-orthodoxe diocesis Nederland met haar zetel in Glane. Het artikel heeft hij geschreven toen hij een master in Syriac Studies deed aan de Universiteit van Oxford. Het artikel is gepubliceerd in Gouden Hoorn, Tijdschrift over Byzantium, vol. 5, editie 1, zomer 1997. Tevens is dit artikel vertaald in het Turks en gepubliceerd in Varlik, a Periodical of Literature and Art, Istanbul, Turkije, 1075, april 1997, blz. 28-32.

- 1) S.P. Brock, "Three Thousand Years of Aramaic Literature", in *Aram*, 1:1 (1989), blz. 11.
- 2) H.J.W. Drijvers, (Ed.) "Old Syriac Inscriptions", *Semitic Studies Series* (Leiden) No. III (1972). Dit werk voorziet in een totaal overzicht van de heidense inscripties gevonden in Edessa en omstreken.
- 3) Twee van deze geschriften zijn een adviesbrief van een zekere filosoof Mara aan zijn zoon Serapion en een profetie die toegekend wordt aan de profeet Baba van Harran. Een engelse vertaling van de brief van Mara kan gevonden worden in W. Cureton, *Spicilegium Syriacum* (Londen, 1855), blz. 70-76; Een engelse vertaling van de profetie van Baba in S.P. Brock, "A Syriac collection of prophecies of pagan philosophers", in *Orientalia Loveniensia Periodica* (Leuven) 14 (1983), blz. 233-26.
- 4) S.P. Brock, "An Introduction to Syriac Studies", in J.H. Eaton (Ed.), *Horizons in Semitic Studies* (1980), blz. 13.
- 5) Zie P.Y. Saeki, "The Nestorian Monument in China" (1916).
- 6) S.P. Brock, "Spirituality in the Syriac Tradition", *Moran Etho Series* No. 2 (Kerala, 1989), blz. 19.
- 7) Engelse vertalingen: H.J.W. Drijvers, *The Book of the Laws of Countries. Dialogue on Fate of Bardisan of Edessa* (Assen, 1965); J.H. Charlesworth, *The Odes of Salomon* (Oxford, 1973; herdruk Missoula, 1977) en in zijn *Old Testament Pseudepigrapha*, vol. II (Garden City en Londen, 1985), blz. 735-71; A.F.J. Klijn, *Acts of Thomas* (Leiden, 1962).
- 8) Engelse vertalingen van een selectie van de Syrische literatuur uit deze periode zijn: J. Gwynn (Ed.), "Selections from...Ephrem the Syrian and Aphrahat.." in *A Select Library of Nicene and post-Nicene Fathers of the Christian Church*, serie II, vol. 13 Oxford/New York, 1898; en herdrukken); S.P. Brock, *The Harp of the Spirit: 18 Poems of St Ephrem* (2e editie, Londen, 1983); F.C. Burkitt, *Euphemia and the Goth* (Londen, 1913); E.A.W. Budge, *The Discourses of Philoxenus* (Londen, 1894); E.A.W. Budge, *The History of the Alexander the Great* (Cambridge, 1889 herdruk 1976); S.P. Brock

en S.A. Harvey, *Holy Women of the Syrian Orient* (Berkeley, 1978); F.J. Hamilton en E.W. Brooks, *The Syriac Chronicle known as that of Zechariah of Mytilene* (Londen 1899); Voor Efrem, naast de bovenstaande vertalingen, een verdere collectie van K. McVey in de *Classics of Western Spirituality* serie, kunnen vele uittreksels gevonden worden bij R. Murray, *Symbols of Church and Kingdom: a Study in Early Syriac Tradition* (Cambridge, 1975) en in S.P. Brock, *The Luminous Eye: the Spiritual World of St Ephrem* (Rome, 1985; Kalamazoo, 1992).

9) Engelse vertalingen van deze period zijn: A.J. Wensinck, *Mystic Treatises by Isaac of Nineveh* (Amsterdam, 1923; herdruk Wiesbaden, 1969); A. Mingana, *Early Christian Mystics* (Cambridge, 1934); S.P. Brock, *The Syriac Fathers on Prayer and the Spiritual Life* (Kalamazoo, 1987); A. Mingana, *Job of Edessa's Book of Treasures* (Cambridge, 1935); I.G.N. Keith-Falkoner, *Kalilah and Dimnah, or the Fables of Bidpai* (Londen, 1885); E.A.W. Budge, *The Chronography of Barhebraeus* (Oxford, 1932); E.A.W. Budge, *Oriental Wit and Wisdom, or the Laughable Stories collected by Mar Gregory John Barhebraeus* (Londen 1899); E.A.W. Budge, *The Monks of Kublai Khan, Emperor of China* (Londen, 1928).

10) Voor de geschiedenis van de literatuur van de twintigste eeuw zie R. Macuch, *Geschichte der spät - und neusyrischen Literatur* (Berlijn 1976); Patriarch E. Barsawm, *Al lu' lu Al manthur fi Tarikh al `ulum wal Adab Al Suryaniya* (in het Arabisch, Homs 1943 en herdrukken; Syrische vertalingen Qamishli 1967; herdrukt in Nederland 1991; gedeeltelijke engelse vertaling door M. Moosa, 1978); A. Abuna, *Adab Al-lugha Al-Aramiya* (in het Arabisch, Beirut 1970); P. Sarmas, *Tash`ita d- Sepraynta Atorayta*, I-III (in modern Syrisch, Teheran 1963/70); Ook S.P. Brock, "Classical Syriac in the Twentieth Century", *Journal of Semitic Studies* 34 (1989), blz. 363-75.

11) Er is een Leer- en Werkboek Turoyo; Otto Jastrow, *Lehrbuch der Turoyo-Sprache* (Wiesbaden 1992).